

Fællessang: Skulle vi ikke snuppe én til?

Af HENRIK MARSTAL Forfatter, ph.d. i musikvidenskab

Fællessang er en særlig kraft. At fremføre en sang ved fælles indsats er altid en fornøjelse, hvad enten man sidder derhjemme med en flok venner eller i en sal med 500 andre. De fleste mennesker synes vel egentlig, at det er dejligt at synge. Det stimulerer humøret, og det bringer krop og sind sammen. Men hvis man ikke er trænet i at synge, ikke selv kan akkompagnere sangen eller bare er lidt genert, får man måske ikke sunget så meget, som man gerne ville. Her kommer fællessangen én til undsætning. For her gør det ikke så meget, at man ikke har nogen trænet stemme, at man ikke kan akkompagnere, at man er lidt genert. Glæden ved musik er aldrig så stor, som når man selv bidrager til at frembringe den, og fællessang er måske en af de bedste måder at skabe denne glæde på, uanset om man er ung eller gammel, musikalsk ubevandret eller dybt professionel. Den bedste indikator på det er de opfordrende ord, man i fællessangsrelaterede sammenhænge ofte hører nogen sige, når en sang er færdigsunget: Skulle vi ikke snuppe én til?

Sidst jeg selv var deltager i en fællessang, var for nylig til en begravelse. Seancen blev afsluttet ved, at vi alle - omkring et halvt hundrede tilstedeværende - samledes foran graven, og mens kisten blev sænket ned, sang vi 'Altid frejdig når du går'. Enkelte havde taget en salmebog med ud fra kirken, men mange kunne de tre vers til Christian Richardts tekst mere eller mindre udenad. De, der ikke kunne og ikke havde nogen salmebog ved hånden, nøjedes med at nynne med. Fællessangens kvaliteter bestod her i at bringe deltagerne sammen i sorgen og formulere et fællesskab mellem dem, som ikke blot for en kort stund bragte dem tættere sammen, men også indgød styrke og fornyet mod. I fællessangen blev der pludselig sat ord på den stumme sorg på en måde, som var både nænsom, styrkegivende og livsbekræftende. Det havde præsten også gjort forinden med sin tale over afdøde. Men der var den afgørende forskel, at ordene nu blev sunget af de tilstedeværende selv, og at fornemmelsen af at være fælles om ceremonien var stærkere.

Hvad jeg her har sagt om fællessangen, burde indikere, at den ganske enkelt er uundværlig, ikke blot ved alle former for højtidelige eller ceremonielle lejligheder, men så sandelig også i hverdagen. Og så har jeg endda slet ikke nævnt endnu en stor kvalitet ved fællessang: at vi får sunget nogle ofte rigtig gode melodier og tilsvarende gode tekster, der ikke blot kan være en kunstnerisk oplevelse, men som også bringer os i kontakt med dimensioner, som angår både det poetiske, det historiske og det kulturarvsrelaterede. Realiteten er dog, at fællessangen i de seneste par generationer ikke har været helt så meget til stede som den selvfølgelig del af hverdagen, den var engang. Der har de senere år været gjort nogle aktive tiltag til at styrke fællessangens status. Men til trods for alle gode viljer bliver det ikke nødvendigvis nogen let opgave. Skal det lykkes, kræver det en gennemtænkt strategi angående måderne, vi synger sammen på, og hvilke repertoarer vi synger fra - en strategi som bør tage sit afsæt i nutidige forhold og ikke forfalde til at måle fællessangen af i dag med forgangne tider.

Repertoiret i disse forgangne tider var overvejende sange, der kunne findes i Højskolesangbogen, i Den Danske Salmebog og i visse miljøer desuden i Arbejdersangbogen. Dertil kom det lettere vise- og slagerrepertoire i serien Lystige viser. Så sent som i 1960'erne var det almindeligt, at skolerne prioriterede sange fra den danske sangskat som en del af undervisningen om danske forhold vedrørende historie, kultur, natur, nationalitet og så videre. Faget musik havde længe blot heddet 'Sang', og fagets indhold bestod primært i, at eleverne sang danske sange. Dertil kommer, at det var mere almindeligt at synge i forbindelse med udfoldelse af sociale aktiviteter som at gå til spejder eller gymnastik.

Det skulle alt sammen ændre sig markant. De forskellige nye populærmusikalske tiltag i relation til periodens gryende ungdomskultur medførte, at mange unge fandt skolens, forældrenes og the establishments sangrepertoarer for kedelige og statiske, og de kastede sig i stedet med stor iver over alt det nye, der kom fra især USA. Trangen til at synge fællessang og derigennem bekræfte et fællesskab med hinanden var næppe blevet mindre, men det blev nu gjort med helt andre sange, især amerikanske traditionelle sange. De var enkle at gå til, lette at synge og en slags levende ikoner for den gryende ungdomsbevægelse, hvor unge i hele den vestlige verden fandt sammen om at sætte en ny, tværnational dagsorden, og hvor sangene nødvendigvis måtte være på et internationalt sprog.

Omkring 1970 blev visse sange fra højskolesangrepertoiret dog vakt gevaldig til live igen blandt unge danskere, som søgte at hævde en national identitet som modvægt til indlemmelsen af Danmark i EU eller Fællesmarkedet, som det dengang hed. Men selvom der her blev sunget masser af fællessang relateret til den danske sangskat, var det kun dele af fællessangsrepertoiret, man interesserede sig for. De historiske sange, sangene om naturen og fædrelandssangene fik lov at hvile. Det spillede her ind, at en ny skolelov ophævede den obligatoriske morgensang i folkeskolen, måske som led i det omfattende opgør med Den Sorte Skole, som fandt sted i perioden. Resultatet blev, at flere generationer er vokset op uden nødvendigvis at have noget forhold til repertoiret fra den klassiske danske sangskat. Prøv selv at spørge en gymnasieelev

om, hvor mange klassiske, danske fællessange vedkommende kender, og tag det ikke for givet, at 'Jens Vejmand' er blandt dem.

At fællessangen i de senere år har haft langt sværere kår, har altså at gøre med dels, at repertoirekendskabet er forfaldet, og dels, at det er blevet fragmenteret til en lang række delrepertoier, hvor man kan være velbevandret i nogle repertoier, men til gengæld forudsætningsløs i andre. Dertil kommer, at danskheden for længst er ophørt med at være en entydig størrelse, som lader sig 'besynge' med danske sange. Endelig har mange i kraft af fællessangens afmatning gennem flere årtier slet ikke haft mulighed for at synge fællessange og kender derfor ikke til de ovenfor anførte kvaliteter, som den har mulighed for at aktivere.

Hvis det skal lykkes at bringe fællessangen tilbage som en gyldig hverdagspraksis, er det derfor vigtigt at være opmærksom på ikke at måle nutidens præferencer med fortidens dyder. Det er ikke nødvendigvis længere fællessangens primære funktion at tematisere det at være dansk, så man bør ved udvælgelsen af sangrepertoier være opmærksom på især fædrelandssangenes undertiden begrænsede holdbarhed som andet end velklingende anakronismer. Dertil kommer, at fællessangen bør afformaliseres eller afinstitutionaliseres, således at den kommer fri af de forventninger, som især lidt ældre generationer har til den: at den forudsætter højtidelig mine, klaverledsagelse og nydelige stemmer.

Endvidere må vi én gang for alle opgive forestillingen om den danske sangskat som en enhedskultur. For det er den ikke længere - hvis den nogensinde var det - og den bliver det helt sikkert aldrig igen. Fællessangsrepertoiret er og bliver fragmenteret. Dette faktum kombineret med de mange struber, som er ude af træning med at synge, gør, at vi må gå yderst forsigtigt frem, hvis viljen til at forny fællessangen ikke skal tabes på gulvet. Sangene skal indiskutabelt være af kvalitet, men det er vigtigt, at vi ikke bliver for elitære og belærende i vores opfattelse af, hvad kvalitet er. Det er der slet ingen grund til - for tidens tand har altid foretaget enorme selektionsprocesser i den kollektivt tilgængelige sangskat.

Det vigtigste er og bliver, at vi synger sammen, og i forhold hertil er det måske en smule mindre vigtigt, hvad vi synger. Den danske sangskats fælleskulturelle gods er uigenkaldeligt splittet for alle vinde, og netop derfor er det vigtigt at fokusere på dens kontinuitet fra før til nu, ikke på de brud der måtte have været undervejs. Så skulle vi ikke se at komme i gang - og måske snuppe én til?